

vermiştir: “Müslüman olduktan sonra iyi amel işleyenleriniz Câhiliye dönemindeki amelleri yüzünden cezalandırılmaz; müslümanken kötü ameller işleyenler ise o dönemdeki amellerinden dolayı da cezalandırılır” (*Müsned*, I, 379, 409, 429, 431, 462; Müslim, “İmân”, 189; Ebû Dâvûd, “Diyât”, 25; İbn Mâce, “Zühd”, 29). Diğer bir rivayette, bir sahâbînin Resûl-i Ekrem’den başkalarının günahları sebebiyle cezalandırılmayacağına dair bir yazı istemesi üzerine Resûl-i Ekrem, “Bu senin için olduğu kadar bütün müslümanlar için de söz konusudur” demiştir (*Müsned*, III, 479). Başka bir rivayete göre ise Muâz b. Cebel Resûlullah’a, “Konuştuklarımızdan dolayı muaheze edilecek miyiz?” diye sormuş, o da şu cevabı vermiştir: “İnsanları cehennemde yüzleri veya burunları üzerinde süründüren şey dillerinin mahsulüdür” (*Müsned*, I, 382; V, 231, 237; Tirmizî, “İmân”, 8; İbn Mâce, “Fiten”, 129).

Kur’an’da ve hadis rivayetlerinde yer alan muaheze kavramıyla dünyevî cezalar dan çok uhrevî cezalar kastedilmektedir. Muaheze ile mükellef tutulma arasındaki farklılığa işaret eden Elmalılı Muhammed Hamdi’ye göre bir işle mükellef tutulmaktan muaf olmak söz konusu fiilin sebep ve neticelerinden de muaf olmayı gerektirir. Halbuki bir fiille muaheze edilme onun sebep ve neticelerini ortadan kaldırmaz, kişinin sorumluluğu devam eder (*Hak Dini*, II, 1004). Bu konu kelâm literatüründe teklif ve vücûb meselesi dolayısıyla ele alınır. Bu hususta Cebriyye gibi Allah’ın kudret ve iradesini öne çıkaranlar bunları sınırlayacağı endişesiyle “teklîf-i mâ lâ yutâk”ın câiz olduğunu; Allah’ın hikmetini, adaletini ve imtihan iradesini öne çıkaranlar ise bunun câiz olmadığını söylemişlerdir. Mâtürîdiyye ve Eş’ariyye gibi orta yolu benimseyen mezhepler, kula ait fiillerin oluşmasında Allah’ın yaratmasının yanında kulun irade ve kudretinin de önemli sayıldığını, dolayısıyla kişinin irade ve kasıtı bulunmayan işler yüzünden cezalandırılmayacağını belirtmişlerdir. Amellerin niyetlere göre değerlendirildiği esası karşısında unutmaya ve yanlışla gibi kasıtlı olmayan fiillerden dolayı cezalandırılma uygun görülmemektedir. İslâm hukukunda muaheze, hakkında belli bir ceza bulunmayan suçların kapsamına girer ve kadının takdir edeceği ta’zîr kapsamında değerlendirilir. Ta’zîr ise kınamaktan başlayıp suçun durumuna göre geniş bir yelpazesi bulunan cezaları ifade eder (Elmalılı, *Alfabetik İslâm Hukuku*, s. 137-144; ayrıca bk. TA’ZİR).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “eHz” md.; İbnü’l-Esir, *en-Nihâye* (nşr. Râid b. Sabrî İbn Ebû Alefe), Amman, ts. (Beytül’-efkârî’-devliyye), s. 30; *Lisânü’l-‘Arab*, “eHz” md.; *Kâmus Tercemesi*, “eHz” md.; *Müsned*, I, 379, 382, 409, 429, 431, 462; III, 479; V, 231, 237; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu’l-ğayb*, Tahran, ts. (Dârü’l-kütübî’l-ilmiyye), VII, 154; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 782, 1004; a.mlf., *Alfabetik İslâm Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu*, İstanbul 1997, s. 137-144; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2005, s. 551; Hayreddin Karaman v.dğr., *Kur’an Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara 2006, I, 454-455; III, 411-412.

İLYAS ÇELEBİ

MUALLEM BOSTÂNİYÂN-ı HÂSSA

(bk. HASSA ORDUSU).

MUALLİMİ

(المعلمي)

Ebû Abdillâh Abdurrahmân b. Yahyâ b. Ali el-Muallimî el-Yemânî (1895-1966)

Yemenli hadis ve fıkıh âlimi.

Kendi ifadesine göre 1312 (1895) yılı sonlarında San’a’nın Ânis kazasına bağlı Utume nahiyesi köylerinden Mehâkre’de doğdu (*‘İmâretü’l-kubûr*, neşredeninin girişi, s. 11; *Fevâ’id fi Kitâbi’l-İlel*, I, 13). 1313 yılı başlarında doğduğuna dair birçok kaynakta verilen bilgi yanlıştır. Atalarından “Muallim” lakabıyla tanınan bir kişi sebebiyle Muallimî nisbesiyle anılmıştır. İlk eğitimini fıkıh âlimi olan babasından aldı, Kur’an okumayı öğrendi. Daha sonra ağabeyi Muhammed’in mahkeme kâtibi olduğu Taiz’e bağlı Hicriye’ye (Huceriye) giderek Kur’an, tecvid, hesap ve Türkçe’nin öğretiliği Osmanlı mektebine kaydoldu, ağabeyinden de nahiv okudu. Ardından babasının imamlık yaptığı, Utume’ye bağlı Beytül’-Reymî ailesinin kendi adıyla anılan köyüne gidip Ahmed b. Muslih er-Reymî’den Arap dili ve edebiyatı, tefsir; kendi köylerine yakın Tufen’de Ahmed b. Muhammed b. Süleyman el-Muallimî’den Şâfiî fıkıhı, ferâiz ve nahiv dersleri aldı. Daha sonra Zeydî âlimi Ali b. Yahyâ el-Mütevekkil’in kadılık yaptığı Utume’ye geçerek bir süre onun yanında kâtiplik yapan Ali b. Muslih er-Reymî’ye nâiblik, ardından Kadı Muhammed b. Ali ez-Zârî’ye kâtiplik yaptı. Zeydî İmamı Mütevekkil-Alellah Yahyâ Hamîdüddin’in, Osmanlı Devleti ile imzalanan Daân Antlaşması’yla (1911) çevrede adlı ve idarî önemli yetkiler elde edip hâkimiyetini pekiştirmesinden sonra Yemen ile Hicaz arasında bulunan Asîr

bölgesindeki Cizân’a gitti. Bazı kaynaklarda bu tarih 1911, bazılarında 1918 olarak kaydedilirse de ikinci tarihin daha isabetli olduğu anlaşılmaktadır. 1917’de yazdığı bir şiirinde Râfîzî diye andığı Zeydîler’in halka yaptığı zulümden dert yanması da bunu desteklemekte ve memleketini terkmesinin sebebine işaret etmektedir (Subeyhî, s. 25; *‘İmâretü’l-kubûr*, neşredeninin girişi, s. 17; bu tarihi teyit eden başka bir belge için bk. “el-Mu’allimî ve’s-Senûsî”, nşr. Abdullah Ebû Dâhiş, neşredeninin girişi, s. 185).

Cizân’da Asîr Emîri Muhammed b. Ali el-İdrîsî’nin güvenini kazanan Muallimî ona divan kâtipliği ve nâiblik yaptı. Emîrin 1923’te vefatından sonra uğradığı Aden’de bir yıl ders ve irşadla meşgul oldu, ardından Zengibar’a geçti. Buradan gittiği Haydarâbâd’da Osmaniye Üniversitesi’ne bağlı Dâiretü’l-maârifî’l-Osmâniyye adlı yayın kuruluşunda musahhih ve muhakkik olarak göreve başladı. Osmaniye Üniversitesi hocalarından Abdülkâdir b. Muhammed es-Siddîki el-Kâdirî’den hadis okuyup icâzet aldı (1928). Hindistan ile Pakistan’ın ayrılması ve Hindistan’ın 1948’de Haydarâbâd Nizamlığı’na son verip bölgeyi kendi topraklarına katması üzerine burada birkaç yıl daha kaldıktan sonra Ağustos 1952’de Mekke’ye göç etti ve Kasım 1952’de Harrem-i Şerif Kütüphanesi sekreterliğine getirildi. On dört yıl bu görevde kaldı, telifle meşgul oldu, Dâiretü’l-maârifî’l-Osmâniyye için kitap tashihi ve tahkikine devam etti. 27 Mayıs 1966 tarihinde Mekke’de vefat etti. Selef akidesini savunan ve bu konuda İbn Teymiyye’yi izleyen Muallimî, İbn Sînâ, Fahreddin er-Râzî, Gazzâlî, Adudüddin el-İcî, Teftâzânî gibi felsefe ve kelâm âlimlerini, tasavvuf ehlinin bazı görüş ve uygulamalarını, hulûl ve ittihadı varan yaklaşımlarını eleştirmiştir. Şâfiî fıkıhı tahsil etmekle birlikte Selefi düşünceye sahip olup bu yolda giden muhaddis fukahânın usulünü benimsemiş, fikhî ahkâmı her hangi bir mezhebe bağlılıktan çok delilin sıhhatini, sahâbe ve tâbiîn âlimlerinin naslarla ilgili yorumunu esas almıştır.

Muallimî hakkında Hüdâ bint Hâlid b. İbrâhim Bâli, *‘Abdurrahmân el-Mu’allimî ve cühûdühû fi’s-sünne* (Câmiatü Ümmilkurâ, Mekke 1409), Mansûr b. Abdülazîz es-Semârî, *eş-Şeyh ‘Abdurrahmân el-Mu’allimî ve cühûdühû fi’s-sünne ve ricâlihâ* (el-Câmiatü’l-İslâmiyye, Medine 1411/1991; baskısı: Huber 1418/1998), Ahmed Ali Yahyâ, *el-Mu’allimî ve cühûdühû fi’l-‘akîde* (el-Câmiatü’l-İslâmiyye, Medine 1416) adıyla yük-

sek lisans tezi hazırlamış, Mâcid b. Abdülazîz ez-Ziyâdî, *el-Kavlı'l-celî fi hayâtî'l-Allâme 'Abdirrahmân el-Mu'allimî* ismiyle bir monografi kaleme almıştır. Ebû Enes İbrâhîm b. Saîd es-Subeyhî, *en-Nuketü'l-ci'yâdû'l-muntehabe min kelâmi şeyhi'n-nukhâd Zehebiyyi'l-aşr el-Allâme 'Abdirrahmân b. Yahyâ el-Mu'allimî el-Yemânî*'de Muallimî'nin eserlerinde hadis ve ahbâr konusunda uyguladığı tenkit yöntemini, başka âlimlerin kendi kitaplarında yer verdikleri tenkit yöntemleriyle ilgili onun söylediklerini, telif ve neşirlerinde eleştirdiği âlimlerin biyografilerini ele almış olup bu eserin Muallimî'nin hayatı ve eserlerine dair inceleme ile biyografilere dair ilk bölümü neşredilmiştir (Riyad 1420/2000).

Eserleri. Muallimî'nin 100'den fazla kitap ve risâlesinden sağlığında sadece *el-Envârü'l-kâşife* ile *Maqâmü İbrâhîm* ve *et-Tenkîl* adlı kitabının mukaddimesi olan *Talî'atü't-Tenkîl*'i basılabilmiş, diğerlerinin önemli bir kısmı müsvede halinde Mekke'de Harem-i Şerif Kütüphanesi'nde muhafaza edilmiştir. Bunlardan bazıları neşredilmiş, daha sonra bir proje çerçevesinde hepsi bir külliyyat halinde yayımlanmıştır. **Telif, Hadis ve Hadis İlimleri, Biyografi.** 1. *et-Tenkîl limâ verede (bimâ) fi Te'nîbi'l-Kevserî mine'l-ebâtil* (nşr. M. Nâsirüddin el-Elbânî, I-II, Kahire 1386/1966; Cidde 1386/1966; Riyad 1403/1983, 1406/1986, 1431/2010). Muallimî'nin en önemli eseri olup hadis, akaid ve fıkıhla ilgili derin bilgisini yansıtır. Zâhid Kevserî'nin, Ebû Hanîfe'ye dair görüşleri sebebiyle Hatîb el-Bağdâdî'ye eleştirdiği *Te'nîbü'l-Haţîb 'alâ mâ sâkahû fi tercemeti Ebî Hanîfe mine'l-ekâzîb* adlı eserinde (Kahire 1942) ifade ettiği düşüncelerine cevap olarak yazılmıştır. Ayrıca Kevserî'nin özellikle Şâfiî hakkındaki iddialarına karşı *et-Tenkîl*'de yazdıklarına bazı eklemelerde bulunarak *Tenzihü'l-İmâm eş-Şâfi'î 'an meţâ'ini'l-Kevserî* adlı bir risâle kaleme almıştır. *et-Tenkîl*'in muhtelif neşirlerine Elbânî'den başka Muhammed Abdürrezzâk Hamza ve Züheyr eş-Şâviş de katkıda bulunmuştur. Hişâm b. Abdurrahman el-Bağdâdî, eserden seçtiği hadis kavram ve meseleleriyle ilgili 100 önemli hususu (fâide) bir makalede derlemiştir (bk. bibl.). 2. *Talî'atü't-Tenkîl limâ verede (bimâ) fi Te'nîbi'l-Kevserî mine'l-ebâtil* (nşr. Muhammed Abdürrezzâk Hamza, Kahire 1368/1949). Muallimî'nin Zâhid Kevserî'ye ait hatalı bulunduğu bazı görüşlerden örnekler aktardığı bir risâle olup *et-Tenkîl* tamamlanıp neşre-

dilmeden önce onun girişi mahiyetinde yayımlanmıştır. Kevserî buna *et-Terhib bi-naqdi't-Te'nîb* adlı risâlesiyle cevap vermiş (Kahire 1949), Muallimî de buna karşı *Ta'zîzü't-Talî'a* ve *Şükrü't-Terhib* adlı risâleleriyle açıklamalarda bulunmuştur. Muhammed Abdürrezzâk Hamza Kevserî'nin reddiyesine karşı *el-Mukâbele beyne'l-hüdâ ve'd-đalâl: Havle Terhibi'l-Kevserî bi-naqdi Te'nîbihi* ismiyle bir eser kaleme almıştır (Kahire 1370). 3. *el-Envârü'l-kâşife limâ fi kitâbi Eđvâ' 'ale's-sünneti'l-Muhammediyye mine'z-zelel ve't-taqlîl ve'l-mücâzefe*. Ebû Reyze'nin sünnet-i nebeviyye ve hadis ilmine dair olumsuz görüşleri içeren eserine reddiyedir (Kahire 1378/1958; Beyrut 1402/1982). 4. *İlmü'r-ricâl ve ehemmiyyetühû ve keyfe'l-bahş 'an aĥvâlî'r-ruvât* (Dimaşk 1401/1981; nşr. Ebû Muâz Tânk b. Avazallah, Kahire 1414/1994; nşr. Ali b. Hasan Abdülhamîd, Riyad 1417). 5. *el-İstibşâr fi naqdi'l-ahbâr* (nşr. Sîdî Muhammed eş-Şinkitî, Riyad 1417, eserin dörtte birlik kısmı olup kalanının kayıp olduğu kaydedilir). 6. *el-Eĥâdişü'lleti isteşhede bihâ Müslim fi bahşi'l-hilâf fi'stirâti'l-ilmî bi'l-liķā'* (nşr. Muhammed Mûsâ, Riyad 1417). 7. *Fevâ'id ve kavâ'id fi'l-cerĥ ve't-ta'dîl ve'ulûmî'l-ĥâdiş* (der. ve nşr. Ebû Üsâme İslâm b. Mahmûd en-Neccâr, Riyad 1418). Muallimî'nin eserlerinden derlenmiştir. 8. *Fevâ'id fi Kitâbi'l-İlel li'bn Ebî Hâtim* (I-II, nşr. Abdürrezzâk b. Es'adullah b. Abdür-raûf, Riyad 1420/1999). 9. *Keyfe tühâşü fi aĥvâlî'r-ricâl* (Kahire 1420). 10. *Muĥtaşaru Neşri'n-nevr*. Muallimî, Abdullâh Mirdâd'ın *Neşri'n-nevr ve'z-zehar fi terâcimi etâdîli Mekke* adlı eserini ihtisar etmişse de daha sonra Muhammed Saîd el-Âmûdî ve Ahmed Ali eseri yeniden ihtisar edip yayımlamıştır (Cidde 1406/1986).

Fıkıh ve Usulü: *Maqâmü İbrâhîm 'aleyhi ve 'alâ nebiyyine's-şalâtü ve's-selâm* (Kahire 1378; nşr. Ali b. Hasan b. Ali b. Abdülhamîd, Riyad 1417) (tavafı engellememesi için Makâm-ı İbrâhîm'in yerinin değiştirilmesinin câiz olup olmadığı hususuyla ilgilidir); *İmâretü'l-kubûr* (nşr. Mâcid b. Abdülazîz ez-Ziyâdî, Mekke 1418/1998, *el-Eĥâdişü'lleti isteşhede bihâ Müslim fi bahşi'l-hilâf fi'stirâti'l-ilmî bi'l-liķā'* ve *Fihri li-ba'zi nevâdiri maĥtûţâti Mektebeti'l-Haremi'l-Mekki* ile birlikte; *el-Binâ'ü 'ale'l-kubûr*, nşr. Hâkim b. Ubeyşân el-Mutayrî, Riyad 1417/1996, 1422/2001); *Hel yûdrikü'l-me'mûmü'r-rek'ate bi-idrâkihi'r-rükû'a ma'a'l-imâm* (nşr.

Abdurrahman b. Abdülkâdir el-Muallimî, San'a 1414/1993); *el-Hükümü'l-meşrû' fi't-talâķi'l-mecmû'* (nşr. Hâkim b. Ubeyşân el-Mutayrî, Riyad 1418/1997); *Kıyâ-mü Ramazân* (Mekke 1417/1997); *Risâle fi tevs'i'ati'l-mes'â beyne's-Şafâ ve'l-Merve* (nşr. Bâsim Faysal el-Cevâbire v.dğr., Amman 1429/2008).

Diğer Eserleri: *Âķidetü'l-Arab fi ve-seniyyetihim* (nşr. Mâcid b. Abdülazîz ez-Ziyâdî, Mekke 1417/1996; müellifin *Risâle fimâ 'ale'l-müteşaddîn li-tab'i'l-kütübî'l-kadîme fi'l-luhû, Uşûlû't-taşĥihî'l-ilmî, Bahş ĥavle Tefsiri'r-Râzi* ve *Siretû'n-nebî min 'Arafât ile'l-Müzdelife* adlı dört risâlesinin de yer aldığı bir mecmua içinde; bunlardan *Bahş ĥavle Tefsiri'r-Râzi*, Fahreddin er-Râzî'ye ait tefsirin hangi bölümlerinin kendisine ait, hangilerinin Ahmed b. Halîl el-Huveyyî'nin tekmlisinden alındığını tesbit amacıyla yazılmış, *Uşûlû't-taşĥihî'l-ilmî* de Muallimî'nin Dâiretül-maârifî'l-Osmâniyye'deki tecrübeleri ışığında kaleme aldığı bir risâle olup bulunabilen on varaklık kısmı yayımlanmıştır); *Ref'u'l-iştibâĥ 'an ma'ne'l-ibâde ve'l-ilâĥ ve taĥķiķu ma'ne't-tevhîdi ve's-şirķi bi'llâĥ* (nşr. Dâni b. Münîr Âlû Zehvî, Beyrut 1423/2003); *el-Kâ'id ilâ taşĥihî'l-aķâ'id* (nşr. Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî, Beyrut 1404/1984); *Risâle fi ĥaķiķati't-te'vîl* (nşr. Cerîr b. Arabî Ebû Mâlik el-Cezâirî, Riyad 1426/2005); *el-Laķifetü'l-Bekriyye ve'n-neticetü'l-fikriyye fi'l-muĥimmâti'n-naĥviyye* (nşr. Üsâme b. Müslim el-Hâzimî, Mekke 1421).

Ali b. Muhammed el-İmrân'ın öncülüğünde 2002 yılında başlayan ve on yıl kadar süren bir proje çerçevesinde Muallimî'nin 123 eser ve risâlesi edisyon kitiği yapılarak *Âşârü's-Şeyĥ el-Allâme 'Abdirrahmân el-Mu'allimî* adıyla yirmi beş cilt halinde neşredilmiştir (Mekke 1434/2013). Bu külliyyatın Ali b. Muhammed el-İmrân tarafından kaleme alınan ilk cildi *el-Medĥal ilâ âşâri'l-Mu'allimî* adını taşır. Ciltlerin çoğunda imzası bulunan İmrân'dan başka Osman b. Muallim Şeyh Mahmûd, Muhammed Azîz Şems, Adnân Safâ Han el-Buhârî, Muhammed Ecmeî el-İslâhî, Üsâme b. Müslim el-Hâzimî, Nebî es-Sindî'nin tahkik ettiği eserin diğer ciltleri sırasıyla şöyledir: *Ref'u'l-iştibâĥ 'an ma'ne'l-ibâde ve'l-ilâĥ* (II-III), *Taĥķiķu'l-keĥâm fi'l-mesâ'ili's-selâs* (IV), *İmâretü'l-kubûr* ile *Yüsrü'l-aķidetü'l-İslâmiyye* (V), *Mecmû'u resâ'ili'l-aķide* (VI, 10 risâle), *Mecmû'u resâ'ili't-tefsir* (VII, 14 risâle), *Risâle fi't-ta'ķib 'alâ tef-*

sîri Sûreti'l-Fil li-'Abdillâhid el-Ferâhî (VIII, Hamîdüddin Ferâhî'nin Fîl sûresiyle ilgili tefsirindeki bir görüşün eleştirisi-dir), *Ṭalî'atü't-Tenkîl, Ta'zîzü't-Ṭalî'a, Şükrü't-Terhîb* (IX), *et-Tenkîl bimâ fi Te'nîbi'l-Kevserî mine'l-ebâtil* (X-XI), *el-Envârü'l-kâşife li-mâ fi kitâbi Eḍvâ'* 'ale's-sünneti'l-Muhammediyye mine'z-zelel ve't-taḍlîl ve'l-mücâzefe (XII), *Kitâbü'l-Vuḥdân* (XIII), *Terâcim munteḥabe mine't-Tehzîb ve'l-Mizân* (XIV), *Mecmû'u'r-resâ'ili'l-ḥadîsiyye* (XV, 14 risâle), *Mecmû'u resâ'ili'l-fıkh* (XVI-XVIII, 40 risâle), *Mecmû'u resâ'ili uşûli'l-fıkh* (XIX, 5 risâle), *Mecmû'u resâ'ili'n-naḥv ve'l-luḡa* (XX, 14 risâle), *Mu'cemü's-şevâhidi's-şî'riyye* (XXI), *el-Ḥuṭab ve'l-vesâyâ* (XXII), *Fevâ'idü'l-mecâmî'* (XXIII), *Mecmû'u resâ'il fi't-taḥkîk ve taşhîhi'n-nuşûş* (XXIV), *el-Muḳaddimât ve mâ ileyhâ* (XXV, neşrettiği eserlere yazdığı 13 mukaddimedir) (bu külliyyatta yer alan eserlerin muhtevaları için bk. Ali b. Muhammed el-İmrân, bibl.).

Neşir: Buhârî, *et-Târîḫü'l-kebîr* (I-IV, V ve VI. ciltleri hariç, Haydarâbâd 1360-1377); İbn Ebû Hâtîm er-Râzî, *el-Cerḥ ve't-ta'dîl* (I-IX, Haydarâbâd 1360-1373/1941-1953; I-XI, Kahire 1415/1995); İbn Kuteybe, *el-Me'ânî'l-kebîr* (I-III, Haydarâbâd 1368-1369/1949-1950; Beyrut 1405/1984, F. Krenkow ile birlikte); Hamza b. Yûsuf es-Sehmî, *Târîḫü Cürcân* (Haydarâbâd 1369/1950, 1387); Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz* (I-IV, Haydarâbâd 1375-1377/1955-1958); Hatîb el-Bağdâdî, *Muvazẓıḫü evḥâmî'l-cem' ve't-tefriḫ* (I-II, Haydarâbâd 1378-1379/1959-1960; Medine 1966; Beyrut 1405; Kahire 1427); İbn Ebû Hâtîm er-Râzî, *Beyânü ḥaṭa'i Muḥammed b. İsmâ'il el-Buḥârî fi Târîḫih* (Haydarâbâd 1380); Şevkānî, *el-Fevâ'idü'l-mecmû'a fi'l-eḥdâşî'l-mevzû'a* (Kahire 1380/1960, 1423/2002); İbn Mâkûlâ, *el-İkmâl* (I-VI, Haydarâbâd 1381-1386/1962-1967, vefatı sebebiyle tamamlayamadığı VII. cildi Nâyif el-Abbâs hazırlamıştır, Beyrut 1976); Sem'ânî, *el-Ensâb* (I-VI, Haydarâbâd 1382-1386; eserin daha sonraki ciltlerini başkaları tahkik etmiştir); İbn Teymiyye, *er-Red 'ale'l-Aḥnâ'i ve istiḥbâbü ziyâreti ḥayri'l-beriyye ez-ziyâretü's-şer'iyye* (Riyad 1404); Muvaffakuddin İbn Kudâme, *Umdu'tü'l-fıkh* (Kahire 1379; Mekke, ts., Abdullah b. Abdurrahman el-Bessâm'ın şerh ve hâşisiyle birlikte); İbn Kayyım el-Cevziyye, *el-Menârü'l-münîf fi's-şahîḫ ve'z-za'if* (Riyad 1416/1995, 1419/1998).

Muallimî'nin diğer âlimlerle birlikte yayımına katıldığı eserler de şunlardır: Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (I-X, Haydarâbâd 1344-1357, IV-X. ciltlerinin neşrine katılmıştır); Kemâleddin el-Fârisî, *Tenkiḫü'l-menâzır li-zevî'l-ebşâr ve'l-beşâ'ir* (Haydarâbâd 1347-1348/1928-1929; Kahire 1984); İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine* (I-IV, Haydarâbâd 1348-1350); İbnü's-Şecerî, *el-Emâlî's-Şecerîyye* (Haydarâbâd 1349/1930); İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-safve* (Haydarâbâd 1936); Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, *Şerḫu terâcimi ebvâbi Şahîhi'l-Buḥârî* (Haydarâbâd 1356); Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fi 'ilmi'r-rivâye* (Haydarâbâd 1357/1938); İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam fi târiḫi'l-mülûk ve'l-ümem* (V-X, Haydarâbâd-Dekken 1357-1359/1938-1940); İbnü's-Sünnî, *'Amelü'l-yevm ve'l-leyle* (Haydarâbâd 1358); İbn Hâleveyh, *İ'râbü selâsine sûreten mine'l-Kur'ânî'l-kerîm* (Haydarâbâd-Kahire 1360/1941); Ebû Avâne el-İsferâyînî, *Müsnedü Ebî 'Avâne* (I-II, Haydarâbâd 1362-1363); İbn Teymiyye, *el-Cevâbü'l-bâhir fi züvvâri'l-mekâbir* (Kahire 1376/1957; Riyad 1401/1981, 1404/1984).

BİBLİYOGRAFYA :

Muallimî, *Hel yûdrikü'l-me'mûmû'r-rek'ate bi-idrâkihi'r-rükû'a ma'a'l-imâm* (nşr. Abdurrahman b. Abdülkâdir el-Muallimî), San'a 1414/1993, neşredenin girişi, s. 7-16; a.mlf., *'İlmü'r-ricâl ve ehmiyyetühü ve keyfe'l-baḥş 'an aḫvâli'r-ruvât* (nşr. Ebû Muâz Tânk b. Avazullah), Kahire 1414/1994, neşredenin girişi, s. 7-13; a.mlf., *'İmâretü'l-kubûr* (nşr. Mâcid b. Abdülazîz ez-Ziyâdî), Mekke 1418/1998, neşredenin girişi, s. 7-69; a.mlf., *Fevâ'id fi Kitâbi'l-'İl el li'bn Ebî Ḥâtîm* (nşr. Abdürrezzâk b. Es'adullah b. Abdür-raûf), Riyad 1420/1999, I, 13-17 (kendi biyografisi); a.mlf., "el-Mu'allimî ve's-Senûsî fi meclisi'l-İdrîsî 1337/1919" (nşr. Abdullah b. Muhammed b. Hüseyin Ebû Dâhiş), *'Âlemü'l-kütüb*, XII/2, Riyad 1411/1991, s. 190-205, ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 183-190; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fetullah), III, 342; Mahmûd Muhammed et-Tanâhî, *Medḥal ilâ târiḫi neşri't-türâşî'l-'Arabî*, Kahire 1405/1984, s. 203-205; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, Beyrut 1408/1988, s. 86-87; Hâmid İbrâhim Muhammed, *eş-Şeyḫ Muḥammed Zâhid b. Ḥasan b. 'Alî el-Kevserî ve cûhûdühü'l-ke'lâmîyye* (doktora tezi, 1408/1988), Câmîatü'l-Ezher Külliyyetü'l-İslâmîyât, s. 230-254; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Delîlû'l-mü'elleftî'l-İslâmîyye fi'l-memleketi'l-'Arabîyyeti's-Su'ûdiyye: 1400-1409*, Riyad 1413/1993, s. 147, 248, 255, 466; a.mlf., *el-Mu'cemü'l-muşannef li-mü'elleftî'l-ḥadîşî's-şerîf*, Riyad 1423/2003, I, 86, 127, 211, 224, 225, 255, 336, 430; II, 670, 981; a.mlf., *Mu'cemü'l-mü'elleftîne'l-mu'âşirîn: Vefeyât 1315-1424* (1897-2003), Riyad 1425/2004, I, 338-339; İsmâil b. Ali el-Ekvâ', *Hicerü'l-'ilm ve me'âkîlüh fi'l-Yemen*, Beyrut 1416/1995, II, 645, 661; III, 1266-1267; Muhyiddin Atıyye v.dğr., *Delîlû mü'elleftî'l-*

ḥadîşî's-şerîf li-maṭbû'a, Beyrut 1416/1995, I, 124, 125-126, 130, 151, 184, 233; II, 725; Abdullah b. Abdurrahman b. Abdürrahîm el-Muallimî, *Mu'cemü mü'ellefti maḥfûṭâtî Mektebeti'l-Haremi'l-Mekkî eş-Şerîf*, Riyad 1416/1996, s. 459-460; a.mlf., *A'lâmü'l-Mekkiyyîn mine'l-ḥarâni'l-tâsîf ile'l-ḥarâni'r-râbi' 'aşer el-hicrî*, London 1421/2000, II, 900-903; Ebû Enes İbrâhim b. Saîd es-Subeyhî, *en-Nüketü'l-ciyâdû'l-munteḥabe min kelâmi şeyḫi'n-nükkâd Zehebiyyi'l-'aşr el-'Allâme 'Abdirrahmân b. Yahyâ el-Mu'allimî el-Yemânî*, Riyad 1420/2000; İbrâhim Ahmed el-Makhaffî, *Mu'cemü'l-büldân ve'l-ḳabâ'ili'l-Yemeniyye*, San'a 1422/2002, I, 422, 641; II, 1417, 1584; M. Behcet el-Baytâr, "et-Tenkîl bimâ fi Te'nîbi'l-Kevserî mine'l-ebâtil", *MMLADm.*, XLII/3 (1387/1967), s. 574-580; M. Halef Selâme, "Ḥayâtü's-Şeyḫ el-Mu'allimî el-Yemânî", *el-Hikme*, sy. 15, Manchester 1419/1998, s. 435-466; Hişâm b. Abdurrahman el-Bağdâdî, "Mî'etü fâide ḥadîsiyye min kitâbi't-Tenkîl li'l-Mu'allimî el-Yemânî", a.e., sy. 17 (1999), s. 367-400; Ali b. Muhammed el-İmrân, "'Arz 'an kitâb: Mevsû'atü âşârî's-Şeyḫ el-'Allâme 'Abdirrahmân b. Yahyâ el-Mu'allimî", *Mecelletü'd-dirâsâti'l-İslâmîyye*, Külliyyetü't-terbiye Câmî'atü'l-Melik Su'ûd, XXV/2, Riyad 1423/2013, s. 267-288; Cemâl Hizâm en-Nizârî, "el-Mu'allimî ('Abdurrahmân b. Yahyâ)", *el-Mevsû'atü'l-Yemeniyye*, San'a-Beyrut 1423/2003, IV, 2762-2764.

AHMET ÖZEL

MUĞNİYYE

(مغنية)

Muhammed Cevâd
b. Mahmûd b. Muhammed
b. Mehdi Muğniyye (Mağniyye) el-Âmilî
(1904-1979)

Lübnanlı Şîî âlimi ve düşünür.

Lübnan'da Cebeliâmil bölgesinde Sûr kazasının Tayrûdebbâ köyünde doğdu. Âl-i Muğniyye diye anılan bir ulemâ ailesine mensuptur. Muhammed Cevâd kendi aile adını Muğniyye şeklinde kaydetmekle birlikte Mağniyye olarak da okunabileceğini belirtir ve bunun VI. (XII.) yüzyılda ilk atalarının Cebeliâmil'e göç ettikleri Ceza-yir'deki aynı adlı şehirle mi, yoksa ninele-rinin zenginliğinden dolayı Muğniyye diye anılmasıyla mı ilişkili olduğunu bilmediğini söyler (*Tecâribü Muḥammed Cevâd*, s. 25; ilk okuyuş için ayrıca bk. A'yânü's-Şî'a, V, 315). Günümüzde Cezayir'in kuzeybatısında Tilimsân'a bağlı Mağniyye adlı yerleşim merkezinin de bu ismi zengin bir hanımın oraya yerleşmesinden dolayı aldığı kaydedilir.

Muhammed Cevâd dört yaşında iken annesi vefat edince babasıyla birlikte Irak'ın Necef şehrine gitti. Dört yıl sonra tekrar köyüne döndü ve on yaşında iken babasının vefatı üzerine ağabeyi Abdülkerim'in himayesine girdi. İki yıl sonra